

MIȘCAREA DE EMANCIPARE A GRECILOR ȘI LEGĂTURILE EI CU ROMÂNII (1789-1821)

Întrucât un atare subiect nu a fost dezvoltat în istoriografia română și, pe cât se cunoaște, nici în cea elenă, ni s-a părut util un astfel de demers care să evidențieze aspectele identitare, cele de diferențiere, de convergență, precum și de contact dintre cele două mișcări de eliberare națională.

Cadrul general de manifestare a celor două mișcări naționale în discuție a fost dominat de puternice conflicte între Marile Puteri. Războaiele ruso-austro-otomane de la sfârșitul secolului al XVIII-lea s-au soldat cu succese notabile, obținute de Austria, dar, mai ales, de Rusia, devenită, acum, cel mai activ factor politic din Balcani. Prin Tratatul de la Küciük Kainardgi (15 iulie 1774), Imperiul rus a obținut cetățile Azov, Yenikale și Kerch și, totodată, posibilitatea de a controla Nordul Mării Negre¹. În baza Tratatului de subsidii² și în virtutea principiului echilibrului de putere, Austria a anexat Bucovina (7 mai 1775)³, măsură de natură a supraveghea acțiunile Curții nordice.

Perspectivile ce s-au deschis în timpul războiului ruso-austro-otoman, dintre anii 1787 și 1792, pentru Cabinetele de la Petersburg și de la Viena, au determinat formarea Triplei Alianțe (1788) a Marii Britanii, Prusiei și Olandei⁴, în vederea prezervării echilibrului în Balcani.

Izbucnirea revoluției franceze, atitudinea fermă a Prusiei⁵ și a Marii Britanii, precum și înfrângerile suferite de Austria, după anul 1789, au reprezentat pentru Habsburgi motive serioase de retragere din conflict. La acestea se adaugă atitudinea noului împărat Leopold al II-lea, interesat de consolidarea propriului tron⁶. Împărțirea Poloniei⁷ a rezolvat, temporar, tensiunile dintre Puterile din centrul și răsăritul Europei.

Pacea de la Campoformio⁸ a revigorat acțiunile Franței și, implicit, pe cele ale Marii Britanii, în Mediterana Orientală. Conflictul dintre Londra și Paris s-a acutizat, în cadrul chestiunii orientale, prin debarcarea lui Napoleon în Egipt⁹. De situația creată a profitat Rusia, care a beneficiat de

¹ J.A. R. Marriott, *The Eastern Question. An Historical Study in European Diplomacy*, Oxford, 1918, p. 151.

² *Ibidem*, p. 150.

³ Harald Heppner, *Austria și Principatele Dunărene (1774-1812). O contribuție la politica Sud-Est europeană a Habsburgilor*, Cluj, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 32.

⁴ J.A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 158.

⁵ Nicolae Ciachiu, *Istoria popoarelor din Sud-Estul Europei în epoca modernă (1789-1923)*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 67.

⁶ J.A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 161.

⁷ Cf., Harold Temperley, *Europe in the Nineteenth and Twentieth Centuries (1789-1939)*, London, New York, Toronto, 1944, p. 61 și urm.

⁸ A. Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, în volumul *Scriseri istorice alese*, prefață de David Prodan, note și studiu introductiv de Florin Constantin și Șerban Papucoste, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, p. 157.

⁹ *Ibidem*, p. 159.

deschiderea Strămtorilor pentru vasele sale comerciale și de război¹⁰. În plus, țarul Pavel I a obținut, ca rod al cooperării militare cu Imperiul Otoman, protectoratul asupra Insulelor Ionice¹¹. Normalizarea relațiilor franco-otomane, după Pacea de la Amiens (25 iunie 1802)¹², a însemnat recrudescența contradicțiilor ruso-otomane. Victoriile lui Napoleon pe Continent l-au convins pe sultan să profite din plin de beneficiile acestei situații pentru Poartă. Evenimentele au condus la un nou conflict ruso-otoman, între anii 1806 și 1812¹³, paralel cu desfășurarea războaielor celei de-a treia Coaliții antifranceze. Tratatul de la Tilsit (8 iulie 1807)¹⁴ a alimentat speranțele țarului Alexandru I pentru obținerea Principatelor din „mâinile” împăratului Franței. Convenția de la Erfurt (1808)¹⁵, cu toate că apropia acest fapt de materializare, natura relațiilor politice dintre cele două părți îl contrazicea¹⁶. Rusia a trebuit să se mulțumească doar cu Basarabia (16/28 mai 1812), dar nu ca rezultat al ajutorului francez¹⁷. Înfrângerea lui Napoleon, în cadrul celei de-a cincea Coaliții antifranceze, cu larga contribuție a armatelor țarului, a asigurat Petersburgului un rol primordial la lucrările Congresului de la Viena, precum și la „reconstrucția” Europei post-napoleoniene.

Pentru a prezenta mișcarea propriu-zisă de emancipare a grecilor și românilor se impune înfățișarea particularităților societății grecești, în vederea evidențierii complexității și caracterului aparte al luptei naționale elene. Teritoriile grecești se aflau în stadii diferite de dependență față de Poartă, fapt ce se datora condițiilor istorice în care s-a instaurat dominația otomană, precum și condițiilor geografice care împiedicau accesul, în special în ținuturile muntoase. De o situație aparte se bucurau șapte sate din Câmpia Megaridică, trei confederații de sate în Peninsula Chalcidică și provinciile Zagora, Sphakia, Mani, Kydonies, Chios și Peloponez, care beneficiau de o relativă autonomie în privința propriei conduceri¹⁸. Locuitorii din insule, Hydra, Spetsai, Psara, Chios ș.a. beneficiau de o organizare administrativă și privilegii sociale, grație furnizării anuale de mateloți pentru flota de război otomană¹⁹. În acest mod, dar și prin desfășurarea unor activități comerciale maritime s-a constituit o categorie socială, marinarii. Pregătirea lor militară dublată, de mijloacele financiare ale proprietarilor de nave i-a transformat într-un factor extrem de important, în preajma războiului de independență²⁰.

¹⁰ *Europe and the Porte*, Volumul II: *Swedish Diplomatic Reports (1798-1799)*, Edited by Veniamin Ciobanu, The Center for Romanian Studies, Iași, Oxford, Portland, 2001, p. 85, (doc. 26).

¹¹ D.A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *Acte și documente relative la istoria renascerei României*, Volumul I, 1391-1841, București, 1900, p. 246, (doc. 50).

¹² A. Oțetea, *op. cit.*, p. 161.

¹³ L. Semenova, *Principalele Române în relațiile internaționale (1800-1806)*, în *SMIMd*, X, 1996, p. 3.

¹⁴ A. Oțetea, *op. cit.*, p. 166.

¹⁵ *Ibidem*, p. 168.

¹⁶ Patricia Kennedy-Grimsted, *The Foreign Ministers of Alexander I. Political Attitudes and the Conduct of Russian Diplomacy 1801-1825*, Berkeley, Los Angeles, 1969, p. 195.

¹⁷ *Ibidem*, p. 202.

¹⁸ Richard Clogg, *Aspects of the Movement for Greek Independence*, în volumul *The Struggle for Greek Independence*. Essays to mark the 150th anniversary of the Greek War of Independence, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 2.

¹⁹ Apostolos Daskalakis, *Mouvements nationaux et sociaux en Grèce au XIXe siècle*, în *BS*, 16, 1, 1975, p. 15.

²⁰ Blocada continentală, precum și interdicția impusă comerțului francez în Levant au determinat o îmbogățire a insularilor precum și o sporire a experienței lor în mărirea tunurilor folosite pe navele ce forțau „embargourile comerciale” (cf., *ibidem*).

Datorită faptului că vechile fiefuri militare otomane au devenit, în secolul al XVIII-lea, mari proprietăți private, fără nici o obligație personală față de stat²¹, s-au creat centre de putere regionale pe tot cuprinsul Imperiului. Impozitele arbitrare²² și vexațiunile de tot felul²³ au ruinat țărâtimea greacă. Umilințele și suferințele populației, aflate sub arbitrarul liderilor regionali otomani, au împins diferite grupuri de greci la alternativa brigandajului. Bandele, care aveau reputația de „jandarmi sociali”, purtau denumirea de *klefti*²⁴. Insecuritatea drumurilor și a trecătorilor din Balcani, cauzată de acțiunile *kleftilor*, a determinat factorii de conducere ai Porții să formeze trupe creștine organizate, *armatolo*²⁵, care să anihileze bandele de briganzi și să instaureze ordinea. În fapt, această măsură a sporit și mai mult descentralizarea statului și a alimentat, din contră, dezordinea. Întrucât *primații* orașelor impuneau și colectau impozitele pentru stăpânirea otomană, plăteau trupele de *armatolo*, în ochii mării mase de greci aveau o poziție ingrătă²⁶. Într-o situație asemănătoare se afla și clerul înalt care avea competență în treburile matrimoniale, testamentare și judiciare²⁷. Caracterul teocratic al statului otoman, unde contau doar diferențele religioase, a determinat măsura transformării Patriarhului de la Constantinopol în liderul întregului „corp creștin” din Imperiu și într-un intermediar între sultan și supușii săi nemulsumani. S-a ajuns în situația să existe o concurență între „aristocrația ecleziastică”, reprezentată de episcopi, protopopi, călugări și patriarhii Alexandriei, Antiohiei și acea „nobilime de robă”, fanarioții. Aceștia au deținut importante poziții economice și financiare în Imperiu. Treptat, profitând de nevoile Porții, s-au infiltrat și în posturile de interpreți²⁸ care i-a promovat, ulterior, în scaunele din Moldova și Țara Românească²⁹. Acest lucru le-a asigurat o influență semnificativă în afacerile Porții și un prestigiu deosebit în rândul populației elene. O altă categorie socială, care a jucat un rol deosebit în mișcarea de emancipare, a fost cea a negustorilor. Călătorind mult în Imperiu și în străinătate, prin natura ocupației, aceștia s-au aflat în relații cu acele comunități grecești³⁰ constituite în Europa, mai ales după anul 1774. Totodată, călătoriile de afaceri le-au facilitat contactul cu ideile și mentalitățile Europei Apusene.

²¹ A.F. Miller, *Mustpha Pacha Bairaktar*, Association Internationale d'Études du Sud-Est européen. Études et documents concernant le Sud-Est européen, (7), Bucarest, 1975, p. 29.

²² *Ibidem*, p. 35 și urm.

²³ *Ibidem*, p. 36.

²⁴ Extrem de numeroase în zonele de munte acestea sufereau mutații rapide. Se organizau în societăți libere, ierarhizate, de maxim 300 de persoane, având o conducere, legi și obiceiuri strict respectate (cf., *ibidem*, p. 3 și urm).

²⁵ *Ibidem*, p. 3.

²⁶ Traian Stoianovich, *The Social Foundations of Balkan Politics, 1750-1941*, în volumul *Balkan in Transition. Essays on the Development of Balkan Life and Politics since the Eighteenth Century*, Edited by Charles and Barbara Jelavich, Russian and East European Studies, Berkeley and Los Angeles, University of California Press, 1963; p. 303.

²⁷ *Ibidem*, p. 307; C. Vachalopoulos, *La structure sociale de la nation greque avant la Révolution de 1821, d'après les informations de deux essais inédits de Georges Lassanis, membre de Philiki Hetairie*, în BS, 16, 1, 1975, p. 176.

²⁸ A.F. Miller, *op. cit.*, p. 39 și urm.

²⁹ Cyril Mango, *The Phanariots and the Byzantine Tradition*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th anniversary of the Greek War of Independence*, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 41.

³⁰ Apostolos Daskalakis, *op. cit.*, p. 16.

Mișcarea de emancipare a grecilor a cunoscut o serie de situații care i-au delimitat cadrul de acțiune. Dacă războaiele ruso-austro-otomane au reprezentat ocazii de înfăptuire a dezideratelor naționale, realitatea dură a politicii internaționale, precum și promisiunile rusești, fără fundament concret, i-au dezamăgit pe grecii moderni, în special după pacea de la Iași (1792). Eșuarea calculelor legate de modul în care evoluțiile politice internaționale puteau influența soarta Imperiului Otoman, dar, mai ales, revoluția franceză au determinat o reorientare, cel puțin temporară, a speranțelor lumii neolene³¹. Primul semn al adaptării la noua „religie” a libertății a fost dat, în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, de intelectualitate și de cel mai proeminent reprezentant al acesteia, Rigas Veleslinis³². Experiențele societății grecești trăite sub stăpânire otomană au constituit mobilul necesar pentru a trece la formularea unei alte concepții asupra lucrurilor. Soluția alternativă propusă se regăsea într-un program de schimbare culturală³³, inspirat de iluminism, precum și într-o restructurare radicală a politicii și a societății prin înlăturarea condițiilor existente și înlocuirea lor cu o nouă ordine democratică a lucrurilor³⁴. Aceste prefaceri permiteau asumarea a „două aspecte complementare și contradictorii: *iluminare și revoluție*”³⁵. Conținutul acestei viziuni sublinia nevoia de a se da un aspect socio-economic manifestărilor politice. Mesajul său spiritual și moral a fost popularizat printr-un program de lucrări³⁶. Pregătirea ideologică a mers dincolo de traduceri literare și a cuprins un corpus de scrieri revoluționare care au sintetizat gândirea sa politică³⁷. Rigas a îmbinat activitatea intelectuală cu cea politică, oricât ar părea de nesemnificativă aceasta din urmă. Ocuparea Insulelor Ionice de către Franța reprezenta pentru patriotul neolen o ocazie unică de revendicare a libertății națiunii sale. Planurile sale de a intra în contact cu Napoleon sunt foarte neclare. Autoritățile austriece de anchetă au constatat că planul Veleslinului viza să provoace o răscoală în Mani, să extindă revolta prin colaborarea luptătorilor munteni din Souli, în Epir, să proclame libertatea Greciei și să introducă un sistem de guvernare de inspirație franceză³⁸. În

³¹ Pashalis M. Kitromilides, *Iluminismul neolen. Ideile politice și sociale*, Traducere din limba greacă de Olga Cicanci, cuvânt înainte de acad. Răzvan Theodorescu, București, Editura Omonia, 2005, p. 248.

³² Despre activitatea lui Rigas vezi studiile Ödön Fűves, *The Philike Hetairia of Rhigas and the Greeks of Pest*, în *BS*, 12, 1, 1971, p. 117-122; C. M. Woodhouse, *The Macedonian Contribution to the Struggle of Rhigas*, în *BS*, 30, 1, 1989, p. 33-42; Ioannis A. Papadrianos, *The Supporters of Rhigas Veleslinis in the Serbian Town of Zemun*, în *BS*, 33, 1, 1992, p. 51-55; L. Vranoussis, *Rhigas un patriot grec în Principate*, București, 1980. Istoriografia română nu a lăsat necercetată activitatea acestui personaj, care a avut legături semnificative cu Moldova, dar mai ales cu Țara Românească. Vezi, în acest sens lucrările lui Nestor Camariano, *Rhigas Veleslinis complètement et corrections concernant sa vie et son activité*, (I) în *RESEE*, XVIII, 4, 1980, p. 687-719 ; Idem, *Rhigas Veleslinis complètement et corrections concernant sa vie et son activité*, (II), în *loc. cit.*, XIX, 1, 1981, p. 41-69; Idem, *Quelques précisions au sujet de la traduction du drame L'Olympiade de Metastasio, faite par Rhigas Veleslinis*, în *RESEE*, III, 1-2, 1965, p. 291-296; Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Rhigas Veleslinis et les recherches contemporaines*, în *RESEE*, XI, 3, 1973, p. 553-567; Nicolae Iorga, *O scrisoare a lui Rigas*, în *RI*, 1, 2, februarie. 1915, p. 35.

³³ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 90.

³⁴ Traian Stoianovich, *op. cit.*, p. 304.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ *Culegere de fizică pentru grecii inteligenți și iubitori de învățătură* (1790); *Școala amantilor delicați* (1790); *Efectele amorului. Călătoria tânărului Anaharsis în Grecia* (1797); *Harta Greciei* (1797) (cf., Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 255 și urm.).

³⁷ *Proclamația revoluționară, Drepturile omului, Constituția și Thurios*, (cf., *ibidem*, p. 265 și urm.).

³⁸ *Ibidem*, p. 262 și urm.

fapt, intenționa insurecționarea întregului spațiu de „iradiere” greacă și distrugerea unei mari părți a Imperiului Otoman. Urmarea, în caz de reușită, ar fi fost un stat federativ, Republica Elenă³⁹, care urma să înglobeze, pe lângă Peninsula Balcanică, axul noului edificiu, și Asia Mică, insulele mediteraneene, Moldova și Țara Românească⁴⁰. Arestarea lui Rigas, în anul 1798, a marcat sfârșitul unei faze cruciale a chestiunii grecești⁴¹. Catherine Koumarianou consideră că dispariția tragică a lui Rigas a reprezentat începutul unei recrudescențe culturale în lumea neogreacă, fapt ce a determinat o complexă și matură activitate politică⁴². Conflictul dintre intelectualitatea iluministă și Biserică reprezentată de Patriarhie, căci despre acesta este vorba, a durat până la izbucnirea revoluției din anul 1821 și a îmbrăcat forme diverse. Cauzele ar trebui căutate în caracterul intrinsec al tradiției ortodoxe, în influența sa socială, și, doar, secundar în circumstanțele secolului al XVIII-lea⁴³.

Dincolo de aceste lupte „surde” din cadrul societății neoeleene pentru conducerea mișcării de eliberare rămân constante eforturile de revigorare culturală a națiunii, exprimate prin fondarea de școli, modernizarea curriculei⁴⁴, acordarea de burse în străinătate⁴⁵, constituirea de tipografii și librării, sporirea contactelor cu Occidentul. În această manieră s-a dezvoltat un concept inedit în educație ce reflecta diversificarea apărută în atitudinile și necesitățile noi ale oamenilor. Interesul sporit arătat lucrărilor cu un conținut variat exprima o largă conștiință culturală, manifestată în cunoașterea unor probleme aparte de cele pur funcționale⁴⁶. Cele mai eficiente și mai rapide mijloace de „echipare” a școlilor și de satisfacere a cerințelor spirituale ale populației au fost traduceri. Însă, canalizarea și orientarea lor într-un program sistematizat și cu o finalitate clar stabilită se datorează lui Moesiodax și, mai ales, lui Catargi, profesori de prestigiu la Academiiile domnești de la Iași, respectiv București.⁴⁷ În acord cu ideile iluministe, unii intelectuali neoeneni au căutat să facă din limba populară, *demotiki*, o limbă unitară pentru întreaga societate greacă⁴⁸, fapt ce a scandalizat acea grupare a intelighenției care vedea în antici un imperios model de urmat. Dezbaterea s-a purtat prin corespondență, broșuri, cărți, fiind expresia unui alt clivaj apărut în societate și care a complicat orientarea generală a eforturilor de emancipare

³⁹ L. Vranoussis, *op. cit.*, p. 27.

⁴⁰ *Ibidem*, p. 29.

⁴¹ Catherine Koumarianou, *The Contribution of „Intelligentia” toward the Greek Independence Movement, 1797-1821*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th Anniversary of the Greek War of Independence*, London, 1973, p. 67.

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Vasilios N. Makrides, *Science and Orthodox Church in 18th and early 19th Century Greece: Sociological Considerations*, în *BS*, 29, 2, 1988, p. 266 și urm.

⁴⁴ *Ibidem*, p. 175.

⁴⁵ Catherine Koumarianou, *op. cit.*, p. 75.

⁴⁶ *Ibidem*, p. 71.

⁴⁷ Pentru activitatea desfășurată de intelectuali greci, vezi lucrările elenistelor Ariadna Camariano-Cioran, *Academiiile domnești din București și Iași*, București, Editura Academiei, 1971; Cornelia Păpacostea-Danielopolu, *Literatură în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, București, Editura Minerva, 1982.

⁴⁸ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-Valaque” de Bucarest (1810-1812)*, în *RESEE*, VI, 1, 1968, p. 41; Idem, Athanasios Christopoulos, *Sa vie, son oeuvre littéraire et ses rapports avec la culture roumaine*. Institute for Balkan Studies, Thessaloniki, 1961, p. 88.

de sub dominația otomană și a întârziat încheierea unei conștiințe naționale⁴⁹.

Conștientizarea unei anumite maturizări a permis manifestarea mai multor mișcări de natură revoluționară. Suliții au încercat să se opună stăpânirii otomane reprezentat în Rumelia de Ali pașa de Tebeleni. De asemenea, nici Efthynios Vlachavas nu a mai suportat abuzurile și tratamentele la care erau supuși țărani din Epir, fapt pentru care aceștia s-au răscolit în anul 1808⁵⁰. Rezultatul căutărilor asidue pentru găsirea mijloacelor și modalităților eficiente de acțiune s-a concretizat într-o nouă formă organizațională, cea a societăților. O caracteristică importantă le recomandă ca manifestări ale luptei de emancipare din afara spațiului de dominație otomană. Prima dintre acestea, Societatea literară greco-dacică⁵¹ a funcționat, la București, între anii 1810 și 1812, sub protecția autorităților rusești de ocupație⁵². Inițiatorul său, mitropolitul Ignatie de Arta, s-a ocupat de reorganizarea Academiei domnești din capitala Țării Românești, pentru a servi mai bine idealurile educaționale ale organismului filologic. Pentru a extinde aria de impact a noilor idei mobilizatoare, pentru a spori șansele de schimbare la nivel național, s-a luat inițiativa fondării la Viena⁵³ a unui organism de presă, *Loghios Ermis* (Hermes Învățatul), care era expresia tendințelor de informare și de uniformizare culturală menite să apropie de societatea greacă „binefacerile” educației. Apariția acestei reviste, la treisprezece ani după dispariția *Ephimeris*-ului, publicație ce purta amprenta lui Rigas⁵⁴, poate fi considerată ca o revigorare a direcției de lucru a mișcării de emancipare. Primul pas în formarea presei grecești a fost făcut de periodicele: *Ellinikos Tilegraphos* (1812-1836), *Melissa* (1819-1821), *Kalliope* (1819-1821)⁵⁵. Modificarea curriculei, sporirea traducerilor, fondarea unui organism de presă, adoptarea unei limbi unitare ilustrează intensitatea, dar și nivelurile de profunzime ale acțiunilor mișcării de eliberare grecești, de la începutul secolului al XIX-lea.

Se pare că acum mișcarea de emancipare a neogrecilor urma un parcurs coerent și sistemic, întrucât Societatea literară greco-dacică s-a constituit într-un model de organizare pentru diaspora, a luptei de eliberare a națiunii elene, model preluat de Capodistria⁵⁶ în constituirea *Philomousos Etairia*, la Viena, în anul 1813⁵⁷. Situația s-a datorat perpetuării „cadrelor”

⁴⁹ D. Popovici, *Literatura română în epoca „Luminilor”*, în *Studii literare*, I, Ediție îngrijită și note de I. Em. Petrescu, Cluj, Editura Dacia, 1972, p. 16.

⁵⁰ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 379.

⁵¹ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique de Bucarest” (1810-1812)*, p. 40.

⁵² *Ibidem*, p. 35.

⁵³ D. Russo, *Elenizmul în România. Epoca bizantină și fanariotă*, în volumul *Studii istorice greco-române. Opere postume*, Publicate sub îngrijirea lui Constantin C. Giurescu de Ariadna Camariano și Nestor Camariano, Tom II, București, 1939, p. 540.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 359.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 540.

⁵⁶ Patricia Kennedy-Grimsted, *Capodistria and a „New Order” for Restoration Europe: The „Liberal Ideas” of a Russian Foreign Minister, 1814-1822*, în *JMH*, Tom XL, 2, 1968, p. 195.

⁵⁷ Influențată în preajma debutului lucrărilor Congresului de la Viena, cu scopul nedeclarat de a atrage atenția Marilor Puteri asupra „chestiunii grecești”, Societatea și-a axat acțiunile doar în sfera culturală. Membrii săi au arătat o grijă deosebită pentru protejerea monumentelor vechi, acordarea de asistență pentru elevii fără posibilități materiale și care s-au arătat „vrednici” la învățătură (cf., Domna Dontas, *Greek Historians on John Capodistrias: a Selective Bibliography*, în *BS*, 30, 1, 1990, p. 102). La 6 mai 1818 Roxandra Stourdzha-Edling l-a informat pe mitropolitul Ignatie de Arta despre grecii care studiau la Universitățile din Jena, Göttingen și Weimar, pe cheltuielile *Philomousos*

în noul ansamblu „societar”, întrucât prezența lui Ignatie și a lui Antimos Gazis în noul organism, foști membri ai Societății literare greco-dacice, certifică direcția imprimată acțiunilor prerevoluționare. Structura socială a organismelor menționate evidențiază rolul diriguitor asumat de elita politică elenă modernă, care milita doar pentru dezvoltarea culturală, ca precondiție a construcției unei Grecii independente, fără a preciza, însă, formele ulterioare de luptă în vederea apropiării idealului național.

Expresia gradului înalt de dezvoltare la care a ajuns societatea greacă, în formarea și adoptarea identității individuale social-politice a fost *Philiki Etairia*. Constituită, în anul 1814, la Odessa, din inițiativa a trei negustori, Nicolae Scufas din Arta, Atanasie Tzakalof din Ianina și Emanuil Xanthos din Patmos, a nutrit, inițial, dorința de a elibera patria printr-o insurecție generală. Cauzele care au facilitat răspândirea și întărirea Eteriei în Rusia⁵⁸ au fost de natură resentimentară (ura față de otomani), din rațiuni tactice (speranțele puse în ajutorul țarului), din considerente economice (sprijinul pe care îl găseau vasele grecești sub pavilion rus), din motive „umanitare” (protecția primită de emigranți în Imperiul Nordic), la care se adaugă intervențiile Petersburgului în favoarea grecilor, percepute drept manifestări dezinteresate⁵⁹. Pe lângă acestea, exista o infrastructură reprezentată de grecii aflați în posturile de consuli și de funcționari ai consulatelor rusești din Imperiul Otoman⁶⁰. Impactul Eteriei în rândul societății neoeleene din Rusia a sporit mai ales datorită zvonului încetățenit precum că Societatea era sprijinită de către Curtea de la Petersburg⁶¹ și îndrumată de o conducere supremă, care lăsa să se înțeleagă că aceasta ar fi întruchipată de țar⁶².

Având reprezentanți din aproape toate categoriile sociale, s-a acreditat ideea conform căreia era o „coalitie națională”⁶³ în care interesele regionale și de grup erau subsecvente interesului general, transpus în binele Greciei. Membrii grupurilor sociale majore care s-au alăturat Societății nu erau reprezentativi pentru „pătura” din care proveneau. Observația încetățenită în istoriografie referitoare la predominarea Eteriei de către negustori a dezvoltat ideea potrivit căreia burghezia comercială, întocmai ca și cea occidentală, a condus lupta de eliberare a națiunii neoeleene⁶⁴. În fapt, societatea a reprezentat un eșec în atragerea indivizilor din toate categoriile sociale și tocmai de aceea grupurile majore au acționat

Etairia. Din programul ridicării culturale a poporului neoeleean nu au lipsit traduceri făcute după autorii occidentali, precum *Ifigenia în Taurida* a lui Goethe (1818) (cf., Hélène E. Koukkos, *La comtesse Roxandra Stourza-Edling et sa contribution à l'éducation des étudiants hellènes en Europe*, în volumul *Symposium L'epoque phanariote*, Thessaloniki, 1974, p. 182).

⁵⁸ Numărul eteriștilor și al comitetelor lor creșteau continuu în Odesa, Moscova, Ismail, Chișinău, Petersburg, Kiev, Kerson, Sevastopol, Eupatori, Nicolaev, Teodosia, Taganrog, etc. (cf., Constantin Papoulidis, *Les grecs de Russie au 19e siècle et au début du 20e*, în *BS*, 32, 2, 1991, p. 240).

⁵⁹ Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, în *SMIM*, 2, 1960, p. 84.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Cu toate că în Imperiul Habsburgic conviețuiau un număr foarte mare de greci, foarte puțini au aderat la cauza Eteriei, din teamă față de vigilența și compromisiunile poliției mitternichiană. După experiența tragică a lui Rigas, și în stadiul avansat în care ajunsese mișcarea de emancipare neoeleeană, nimeni nu era dispus să riște o asemenea miză (cf., *ibidem*).

⁶² *Ibidem*.

⁶³ G. L. Arș, *On the Life in Russia of the Greek Patriotic Family of Ypsilanti*, în *BS*, 26, 1, 1985, p. 83.

⁶⁴ Theophilus C. Prousis, *The Greeks of Russia and the Greek Awakening 1774-1821*, în *BS*, 28, 2, 1987, p. 259.

nu ca eteriști, ci drept reprezentanți ai ordinii sociale premoderne. Situația se explică prin implicațiile viziunii *Societății Prietenilor* ce se dovedeau a fi o amenințare pentru lumea greacă. De aici și eșecul în atragerea grecilor importanți din coloniile dezvoltate în Viena, Trieste, Pisa, Neapole, Paris, Marsseiles, Amsterdam și Londra. Dezintegrarea Eteriei, produsă în momentul izbucnirii revoltei, reprezenta consecința falimentului în plan social a lipsei de coagulare a energiilor și de atenuare a superiorității revendicate de fiecare categorie socială⁶⁵. Cu toate acestea, inexistența unei poziții concrete a permis recrutarea de membri din aproape fiecare grup social. Ca un paradox, Frangos consideră că, din acest punct de vedere, succesul Societății a stat la baza eșecului său⁶⁶. De asemenea, cercurile conducătoare ale Eteriei au făcut eforturi constante pentru a clarifica, într-un anumit sens, relațiile cu guvernul rus. Atât în anul 1817⁶⁷, cât și în ianuarie 1820⁶⁸, i s-au făcut propuneri lui Capodistria de a accepta conducerea societății conspirative. Declinarea acestor oferte⁶⁹ și insistența lui Xanthos de a da un conținut semnificativ orientării mișcării au condus la acceptarea, de către Alexandru Ipsilanti, la 12/24 aprilie 1820, a funcției de Inspector General al Societății neogrecești⁷⁰. Andrei Oțetea consideră că această hotărâre avea aprobarea tacită a țarului⁷¹. Există o controversă în istoriografie privind informarea țarului de către Capodistria, asupra principalelor obiective și intenții generale ale *Philiki Etairia*⁷². Dar aceiași istoriografie ignoră aproape complet activitatea culturală a Societății, insistând doar asupra aspectului politic. La Odessa s-a înființat, în anul 1817, Gimnaziul comercial grec ce a avut ca profesori pe Constantinos Vardalajos, Gh. Ghenadios, Ioan Macris, Gh. Lassanis. Pe baza metodei lancasteriene s-au învățat: istoria, științele naturale, limbile greacă, germană și italiană, comerț și navigație⁷³. Pentru întreținerea acestei școli, în care studiau peste 150 de elevi s-a hotărât acordarea profitului unor stabilimente financiare înființate în perioada 1814-1816⁷⁴. Tipografia fondată în anul 1818 a imprimat cărți în greaca vorbită, de natură a ridica gradul de informare al tinerilor și de a impulsiona formarea unei conștiințe

⁶⁵ George D. Frangos, *The Philiki Etairia: A Premature National Coalition*, în volumul *The Struggle for Greek Independence. Essays to mark the 150th anniversary of the Grek War of Independence*, Edited by Richard Clogg, London, 1973, p. 94.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 95.

⁶⁷ Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 276.

⁶⁸ *Ibidem*.

⁶⁹ Ministrul de externe al Rusiei, convins fiind că o acțiune a eteriștilor era prematură, în conjunctura politică internațională de după anul 1815, a căutat în numeroase rânduri să avertizeze asupra pericolelor la care se expun aceștia declanșând, inoportun, o răscoală în Grecia otomană (cf., *ibidem*, p. 277; Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 78).

⁷⁰ Theophilus C. Prousis consideră că înaltul oficial grec i-ar fi sfătuit pe liderii mișcării să își îndrepte atenția către Alexandru Ipsilanti, membru al unei proeminente familii fanariote, general în armata rusă și aghiotant al țarului (cf., Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 278). Această consiliere ascundea intenția de a fi mai eficient sub observație acțiunile Societății Prietenilor și, poate, chiar utilizarea organizației, atunci când condițiile internaționale ar fi permis, manifestarea sa violentă. Această măsură era una firească, deoarece se temea de represaliile sultanului asupra grecilor.

⁷¹ A. Oțetea, *Tudor Vladimirescu și revoluția de la 1821*. București, Editura Științifică, 1971, p. 169.

⁷² C. M. Woodhouse, *op. cit.*, p. 120 și urm.

⁷³ Constantin Papoulidis, *op. cit.*, p. 251; Theophilus C. Prousis, *op. cit.*, p. 270.

⁷⁴ „Asigurarea grecilor” (1814), „Banca de împrumuturi comerciale” (1815) și „Societatea de asigurare a grecilor uniți” (1816) au permis desfășurarea în bune condiții a actului educațional și au favorizat, prin cadrul material creat, receptarea noilor idei ale Europei (cf., Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 96).

naționale⁷⁵. Teatrul s-a dovedit a fi unul dintre cele mai eficiente mijloace de dezvoltare a unor sentimente naționale. Prin provocarea unor emoții, a unor trăiri, dar și prin transmiterea ideilor politice, actul artistic a căpătat un sens propagandistic și de popularizare a crezului neolen. Beneficiind de sprijinul autorităților locale, care au pus la dispoziția „Societății grecilor iubitori de teatru” sala teatrului rusesc, tinerii îndrumați de Lassanis au interpretat câteva piese originale⁷⁶, precum și traduceri din Voltaire⁷⁷.

Mișcarea de emancipare a românilor a cunoscut puternice accente de manifestare, încă de la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Caracteristicile acesteia au identificat-o cu realitățile spațiului balcanic. Boierii reprezentau singurul grup social cultivat și conștient de propria condiție, asumându-și rolul de promotor al cauzei românești⁷⁸. Formele de exprimare ale luptei de eliberare națională au fost dintre cele mai diverse, mergând de la implicarea armată în războaiele ruso-austro-otomane contra puterii suzerane, până la o „politică petiționară” îndreptată către Marile Puteri.

Instaurarea regimului fanariot a avut consecințe extrem de grave asupra Principatelor, atât din punct de vedere al statutului juridic, al naturii instituțiilor cât și asupra evoluției economice, culturale și spirituale⁷⁹. Starea acută de decădere a Moldovei și a Țării Românești a determinat, în consecință, elita politică autohtonă să caute mijloace de contracarare a factorilor răspunzători de o atare situație. Drept urmare, opoziția constantă făcută domnilor fanarioți a fost de natură a releva Porții gradul de incompatibilitate dintre noul sistem și particularitățile pământenilor⁸⁰. Domnii erau acuzați că patronează un regim de spoliere și de fiscalitate excesivă, venalitatea funcțiilor, promovarea grecilor în principalele dregătorii. De asemenea, fanarioții au fost exponenții unui sistem aflat într-o continuă nevoie de bani pentru soluționarea favorabilă a cererilor venite de la Constantinopol, precum și pentru crearea unei rezerve financiare în condițiile unei noi angajări în competiția pentru scaunele de la Iași și București⁸¹.

Acțiunile conspirative contra domnilor au reprezentat o constantă a epocii fanariote. Tonul s-a radicalizat odată cu războiul ruso-otoman dintre anii 1768 și 1774, când categoria politică dominantă din Țara Românească a ales, chiar, un domn pământean, pe boierul Ștefan Pârscoveanu⁸². Măsura s-a datorat unui acces de „independență” sau, poate, doar tendinței de a forța mâna Porții și a o sili, în felul acesta, de a accepta „voința” națiunii. Situația s-a agravat după anul 1774 când Alexandru Ipsilanti a avut de reprimat, în Muntenia, conspirația boierului Cândescu, în timp ce Grigore al III-lea Ghica și urmașul său în scaunul de la Iași, Constantin Moruzi, au

⁷⁵ Constantin Papoulidis, *Les grecs de Russie au 19e siècle et au début du 20e*, p. 259 și urm.

Nestor Camariano, *Despre organizarea și activitatea Eteriei în Rusia înainte de răscoala din 1821*, p. 98.

⁷⁷ Cf., *Ibidem*, p. 99.

⁷⁸ L. Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale în secolul al XVIII-lea*, Iași, Editura Junimea, 1980, p. 157.

⁷⁹ Gh. Platon, *Cum s-a înfăptuit România modernă. O perspectivă asupra strategiei dezvoltării*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1993, p. 64.

⁸⁰ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 9.

⁸¹ E. Stănescu, *Préphanariotes et Phanariotes dans la vision de la société roumaine des XVIIe-XVIIIe siècles*, în volumul *Symposium Lepoume phanariote*, Thessaloniki, 1974, p. 348.

⁸² Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 28.

trebuie să facă față mișcării conduse de Manolache Bogdan și Ioniță Cuza⁸³. Lucrurile nu se opresc aici, și în anul 1782 frământările din Moldova au determinat mazilirea lui Alexandru Mavrocordat, iar Dumitru Fălcoianu, un continuu oponent al fanarioților din Țara Românească, a suportat rigorile acțiunilor sale în anii 1785 și 1795⁸⁴. Nici acțiunile lui Teodor Balș și Ioniță Cantacuzino nu au reușit în încercarea de a-l răsturna pe Mihai Suțu, în anul 1794⁸⁵. În ultimele două decenii ale epocii fanariote manifestările s-au înmulțit. Alexandru Suțu a fost sechestrat de către boieri la Văcărești, în timp ce conspirația munteană dintre anii 1811 și 1812 contra mitropolitului Ignatie veneau să sporească opoziția contra regimului fanariot⁸⁶. Agitațiile din anii 1813, 1814 și 1816 contra lui Scarlat Callimachi vizau atragerea atenției Rusiei asupra încălcărilor repetate ale Hătișerifului din anul 1802, pentru a se pune capăt acestor abuzuri. Contrar omologului său din Moldova, Ioan Caragea a acționat ferm contra opozanților, exilându-i pe Constantin Filipescu, Constantin Bălăceanu, Iancu Cocreșcu și Apotol Racoviceanu⁸⁷. Conștiința etnică distinctă față de elementul grec, o primă condiție în dezvoltarea conștiinței naționale, s-a evidențiat în consecvența cu care elita politică românească a luptat pentru realizarea dezideratelor naționale. Profitând de neînțelegerile și de interesele divergente dintre Marile Puteri, protipendada românească a reușit să prezinte opiniile și dorințele Principatelor, la toate conferințele și congresele unde, s-a pus, fie și tangențial, problema viitorului Moldovei și al Țării Românești⁸⁸. Memoriile prezentate Rusiei, Austriei, Imperiului Otoman și Franței dovedeau calcule exacte ale situației internaționale, precum și ancorarea mișcării românilor într-o realitate politică concretă. Speranțele puse în anumite Puteri vizau implicarea factoriilor de conducere ai acestora, în sensul aducerii chestiunii Principatelor pe agenda diplomatică, în vederea soluționării sale favorabile. Aceste manifestări probau și existența unei conștiințe naționale românești, chiar dacă era evidentă, doar în rândul unei categorii a societății.

Această parte a elitei, dezvoltată în cadrul unui sistem social-politic de relații economice și aflată sub presiunea dominației străine, a constatat contradicțiile dintre sistemul existent și aspirațiile naționale, reclamând schimbarea sistemului. Așadar, incompatibilitatea dintre sistem și noua conștiință a păturii boierești impulsiona adaptarea sa la noul mod de a gândi. Dacă în secolul al XVIII-lea elenismul a asimilat elementele românești mai receptiv⁸⁹, la începutul veacului următor se pare că se producea o segregare, cel puțin, în rândul elitei intelectuale și politice românești care nu a intrat în contact cu Academia domnească, un „bastion” al grecismului. Această tendință de diferențiere s-a manifestat inițial în cadrul Societății literare greco-dacice dintre anii 1810 și 1812, printr-un refuz de aderare⁹⁰ la

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ *Ibidem*.

⁸⁵ *Ibidem*.

⁸⁶ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 39; T. G. Bulat, *O conspirație boerească contra Mitropolitului Ignatie grecul al Ungrovlahici*, în *AB*, VII, 2-3, 1936, p. 11.

⁸⁷ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 27 și urm.

⁸⁸ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 64.

⁸⁹ Leonidas Rados, *Influența greacă în cultura română după 1821. Manifestări și tendințe*, în *ADAI*, Tom XL, 2003, p. 125.

⁹⁰ Excepție au făcut banul Grigore Brâncoveanu, vornicul Iordache Slătineanu și căminarul Nestor Craiovescu, probabil datorită legăturilor puternice cu mediile intelectuale grecești, dar mai ales, cu

un organism ce avea ca unic scop ridicarea națiunii grecești. Cărturarii români nu puteau participa ca simpli spectatori sau ca membri angajați în emanciparea culturală a unui popor străin, în timp ce propria națiune trăia în ignoranță. De asemenea, nu puteau fi părtași la susținerea financiară a instituției literare cu resursele furnizate de „patrie”. Reacția de natură culturală se încadrează în periodizarea istoriei culturii românești propusă N. Iorga⁹¹ și, ulterior, de Al. Duțu⁹². Aceștia au identificat o etapă care începea în anul 1810 și în care cultura națională românească și cea similară neogrească începeau să se diferențieze reciproc⁹³, iar tradiția selectivă pare a urma aceeași conduită. Dacă în ochii cărturarilor neogreci trecutul se înfățișa dominat de Antichitatea elină, intelectualii români erau marcați de prestigiul romanității, văzut ca o linie frântă de dominația străină. Astfel, cultura română se orienta spre o formă națională, care nu abandona o parte din direcțiile sale anterioare, după cum o dovedește sprijinul acordat în continuare culturilor balcanice⁹⁴. Dacă Principatele și-au conservat ființa statală, aceasta s-a datorat luptei elitei politice românești. Bucurându-se de o relativă autonomie, garantată de actele de privilegii conferite de Poartă, Moldova și Țara Românească beneficiau de o autoconducere potrivit propriei tradiții, chiar dacă partea otomană a încălcat în repetate rânduri aceste înțelegeri.

Cu toate că relațiile greco-române, în perioada propusă, au cunoscut un spațiu de contact mai larg, legăturile dintre cele două mișcări au îmbrăcat atât forme directe, cât și de natură ideatică. Faptul că cea mai mare parte a mișcării de emancipare neolenă s-a desfășurat în diaspora⁹⁵, deci și în Principate, a permis ca desfășurările sale să nu fie atât de distincte de cea românească, sub raportul distanțelor. Așadar, cele mai concrete conexiuni între mișcarea de emancipare neogreacă și cea a românilor s-au conturat în domeniul cultural. Istoriografia românească⁹⁶ și cea elenă⁹⁷ au fost unanime în aprecierea rolului jucat de cultura neogreacă pentru renașterea culturală românească. Gradul de influență a fost, însă, perceput diferit de istoricii noștri. În timp ce eleniștii D. Russo⁹⁸, Ariadna Camariano-Cioran⁹⁹, Cornelia Papacostea-Danielopolu¹⁰⁰, au considerat determinantă prezența mediului intelectual neolen din Principate pentru revigorarea spirituală românească, E. Lovinescu¹⁰¹, D. Popovici¹⁰² și P.

Academia domnească de la București, unde au fost elevi, sau datorită unei atitudini de conservare a dregătoriilor deținute (cf., Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 44).

⁹¹ N. Iorga, *Istoria literaturii românești*, ediția a II-a, Volumul III, București, 1933, p. 18.

⁹² Al. Duțu, *Coordonate ale culturii românești în secolul XVIII*, București, Editura pentru Literatură, 1968, p. 254.

⁹³ N. Iorga, *op. cit.* p. 18.

⁹⁴ Veselin Traikov, *Curenți ideologice și programe din mișcările de eliberare națională din Balcani până în anul 1878*, traducere de prof. dr. C-tin N. Velichi, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1986, p. 56.

⁹⁵ Catherine Koumariou, *op. cit.*, p. 79.

⁹⁶ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 64.

⁹⁷ Leonidas Rados, *Greci și români în secolul XIX. Aspecte identitare*, în *Xenopoliana*, VIII, 1-4, Iași, 2000, p. 73.

⁹⁸ D. Russo, *op. cit.*, p. 354.

⁹⁹ Ariadna Camariano-Cioran, *Academiile domnești din București și Iași*, p. 7.

¹⁰⁰ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, p. 11.

¹⁰¹ E. Lovinescu, *Istoria civilizației române moderne*, Volumul I, București, Editura Științifică, 1972, p. 74.

Cornea¹⁰³, nu au dat o mare amploare fenomenului cultural grec modern. Dimpotrivă, urmașii anticilor din Peloponez au fost văzuți doar intermediari între ideile iluministe și receptorii lor din Principate¹⁰⁴.

Tonul emancipării culturale din Balcani a fost dat de cărturarii neogreci, printr-un proces de simbioză creat din receptarea valorilor spirituale occidentale și suprapunerea lor peste cele antice grecești. Această mixare de inspirație iluministă a fost o măsură conștientă, artificială, de natură a crea premisele redeșteptării naționale neoeleene¹⁰⁵. Căile de realizare pe filieră culturală au fost dintre cele mai diverse. S-a încercat dezvoltarea învățământului de factură laică, prin studierea materiilor: matematică, fizică experimentală, geografie, istorie naturală, metafizică, mitologie, literatură, franceză, italiană, rusă, germană¹⁰⁶. Caracterul raționalist și enciclopedic al educației avea, în esență, un obiectiv utilitar ce consta în formarea de tineri care să răspândească în patrie cunoștințele dobândite¹⁰⁷. Faptul că nu s-a făcut o distincție etnică între elevii de la Academii domnești, tinerii români, mai numeroși uneori decât cei greci, au beneficiat de singurul învățământ superior din Peninsula Balcanică¹⁰⁸. Politica de traducere selectivă a operelor apusene a venit în sprijinul prefacerilor din educație, prin racordarea sa la cele mai noi „cuceriri” ale științei și prin trecerea de la mentalitățile societății tradiționale la cele revoluționare¹⁰⁹. Dar contactul cu traducerile grecești a permis elitei politice românești să-și sporească baza de argumentare în petițiile înaintate Marilor Puteri și să-și consolideze obiectivele fixate¹¹⁰. De asemenea, tipărirea cărților laice grecești, mai pronunțată după anul 1812¹¹¹, a determinat crearea unei conștiințe publice¹¹². Această efervescentă iluministă din Moldova și din Țara Românească a contribuit semnificativ la dezvoltarea culturii noastre. Eforturile de impunere a limbii vorbite drept limbă unitară a neamului¹¹³ au constituit un exemplu de urmat pentru cazul românesc și care alături de dezvoltarea literaturii neogrecești au reprezentat „vectorii” formării conștiinței naționale din Principate¹¹⁴.

Chiar dacă anumiți cărturari români, ca I. Cantacuzino, I. Văcărescu, Iordache Catargi, Iordache și Nicolae Rosetti-Roznovanu, au

¹⁰² D. Popovici, *op. cit.*, p. 10.

¹⁰³ P. Cornea, *Originile romantismului românesc. Spiritul public, mișcarea ideilor și literatura între 1780-1830*, București, Editura Minerva, 1972, p. 61.

¹⁰⁴ D. Popovici, *op. cit.*, p. 12.

¹⁰⁵ Pashalis M. Kitromilides, *op. cit.*, p. 122.

¹⁰⁶ Ariadna Camariano-Cioran, *Academii domnești din București și Iași*, p. 47.

¹⁰⁷ Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 39.

¹⁰⁸ Ariadna Camariano-Cioran, *Academii domnești din București și Iași*, p. 18.

¹⁰⁹ *Ibidem*, p. 48.

¹¹⁰ André Mirabel, *Les aspects révolutionnaires des lettres néo-grecques aux XIXe et XXe siècle*, în *RESEE*, VI, 4, 1968, p. 572.

¹¹¹ Elena Siupiuș, *Quelques documents militaires autrichiens relatifs à la fondation de la typographie greque de Iassy (1812)*, în *RESEE*, XV, 3, 1977, p. 509 și urm.

¹¹² Cornelia Papacostea-Danielopolu, *Literatura în limba greacă din Principatele Române (1774-1830)*, p. 54.

¹¹³ Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca luminilor (1770-1830). Cultura, spiritul critic, geneza ideii naționale*. Editura Universității din București, 1999, p. 102.

¹¹⁴ André Mirabel, *La littérature et la langue, vecteurs de la conscience nationale chez les peuples du sud-est européen*, în volumul *Les Lumières et la formation de la conscience nationale chez les peuples du sud-est européen*, Bucarest, 1970, p. 18.

învățat să gândească în limba greacă¹¹⁵, ei au acționat în cadrul mișcării naționale românești¹¹⁶. Românii nu pot fi acuzați că au fost doar receptori critici ai elementelor culturale neogrecești ci, dimpotrivă, unii cărturari români au participat activ la ridicarea spirituală a elenismului fără a avea, însă, „conștiința rivalității”¹¹⁷. Începând cu anul 1810, istoria culturală românească „se separă tot mai mult” de cea similară neogrească „și se împuternicesc fiecare”¹¹⁸. Divergențele s-au accentuat pe măsură ce intelectualii neogreci făceau progrese în transformarea culturii universale elene într-una națională. Așadar, prin acest intermediar neogrec, gândirea politică românească a prins contur, și-a precizat forma¹¹⁹, a impulsionat căutarea și imaginarea de soluții pentru menținerea ființei statale și a integrității sale teritoriale. Ideile revoluției franceze privind conceptul de libertate, precum și cele legate de transformarea situației existente¹²⁰, în toate domeniile afectate de fanarioți, au fost filtrate de către cărturarii neoleni și utilizate selectiv de mișcarea de regenerare națională a românilor. Până la 1821, în Principate influențele iluministe au pătruns într-o pondere mai mare, prin elementul grec, decât prin alte căi, datorită dispunerii de către acesta a mijloacelor necesare asigurării unui flux continuu de idei și de curente occidentale¹²¹. Pe baza acestor contacte, românii au beneficiat de experiența grecilor în planul formării conștiinței naționale. Astfel, elita politică pământeană a știut să evite puternicele contradicții sociale care au întârziat maturizarea conștiinței neelene. Totodată, conservatorismul Patriarhiei constantinopolitane¹²² în plan cultural și politic a fost neutralizat într-o anumită măsură de acțiunile intelectualității elene combinate cu măsurile luate de fanarioții din Moldova și din Țara Românească.

În ciuda comunității de interese în sustragerea teritoriilor românești și grecești de sub dominația otomană, viziunile celor două mișcări asupra configurației etatice preconizate se aflau la poli diametral opuși. Dacă pentru români, primordială era obținerea independenței și realizarea unității statale¹²³, pentru anumite pături ale societății neelene se punea problema refacerii Imperiului Bizantin¹²⁴, tendință ce a dominat, în parte, chiar și în timpul războiului de independență (1821-1830). Întrucât și Principatele Române erau vizate a face parte din această construcție¹²⁵, ce ținea de

¹¹⁵ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 53 și urm.

¹¹⁶ Leonidas Rados, *Influența greacă în cultura română după 1821. Manifestări și tendințe*, p. 125.

¹¹⁷ *Ibidem*. Gr. Brâncoveanu a tradus în greaca modernă anumite opere occidentale și a condus ședințele Societății literare greco-dacice (1810-1811), în timp ce Nestor Craiovescu a redactat statutul aceleiași instituții filologice (cf., Nestor Camariano, *Sur l'activité de la „Société littéraire gréco-dacique” de Bucarest (1810-1812)*, p. 38).

¹¹⁸ N. Iorga, *op. cit.*, p. 18.

¹¹⁹ Vlad Georgescu, *op. cit.*, p. 18.

¹²⁰ Veselin Traikov, *op. cit.*, p. 52.

¹²¹ Cornelia Papacostea-Danielopolu, *L'impact de la Révolution française dans la culture roumaine par les textes en langue grecque*, in *La Révolution française et les roumains. Impact, images, interprétations, Études à l'occasion du bicentenaire publiées par Al. Zub*, Collection dirigée par Gh. Buzatu, I. Agrigoroaici, V. Cristian, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1989, p. 147.

¹²² Constantin Păpșulidīs, *Le Patriarcat Œcuménique Séraphim II et les Russes*, in *BS*, 17, 1, 1976, p. 59.

¹²³ Gh. Platon, *op. cit.*, p. 49.

¹²⁴ Notis Botzaris, *Visions Balkaniques dans la préparation de la Révolution grecque (1789-1821)*, Geneve, Paris, 1962, p. 15.

¹²⁵ Vezi articolul 7 din Constituția lui Rigas în lucrarea Rigas Veleslinis, *Scieri revoluționare. Proclamația revoluționară. Drepturile omului, Constituția, Thurios*, Societatea Științifică de Studii „Tcrai-Velestino-Rigas”, București, Editura Omonia, 1999, p. 63.

gândirea medievală, s-a ajuns într-o situație antagonică între elementele acestui binom tratat în aceste rânduri, precizând anticipativ forma conflictului de la 1821. Divergențele dezvoltate în planul direcțiilor de acțiune politică au fost concurate de cele din planul registrului tactic. Caracterul aristocratic al celor două mișcări a fost răspunzător de mijloacele de luptă utilizate.

Între români și greci au existat și legături de natură politică, mai concrete după constituirea Societății Prietenilor, în anul 1814. Aceste relații de factură revoluționară s-au evidențiat în contextul pregătirii luptei de eliberare neoeleacă. Speranțele elenilor, în ajutorul Rusiei, alimentate, tacit, de către țar, au reprezentat pentru elita politică din Principate principalul motiv de colaborare cu liderii eteriști. De aceea, o parte a boierimii din Moldova și din Țara Românească, în frunte cu Grigore Brâncoveanu, I. Rosetti-Roznovanu, Tudor Vladimirescu¹²⁶ au avut legături cu organizația secretă. Cu toate acestea, idealul de libertate proclamat de *Philiki Etairia*, în condițiile unei puternice influențe a spiritualității neogrecești în spațiul românesc și a comunității de religie¹²⁷, nu au determinat o angajare a mișcării de emancipare a românilor până la identificarea sa cu cea similară grecească. Mișcarea neoeleacă care și-a asociat și unii domni fanarioți¹²⁸ și a folosit Principatele drept furnizor de resurse financiare și materiale, urmărirea subordonarea clară a aspirațiilor noastre, în vederea realizării a așa-numitei *Megali idea*¹²⁹. Intuind aceste planuri ambițioase, românii au recurs la acțiuni ostile, mergând până la conflictul deschis.

Dar legăturile dintre mișcarea de emanciparea greacă și români s-au conturat și în domeniul interesului arătat de Marile Puteri atât pentru greci, cât și pentru români. Rusia, încă de la începutul secolului al XVIII-lea, a alimentat speranțele de eliberare ale grecilor și românilor care au crescut în timpul războiului ruso-otoman dintre anii 1768 și 1774¹³⁰. Eșecul întreprinderilor Petersburgului în Mediterana Orientală s-a datorat insuficienței coordonării dintre acțiunile ofensive ruse și cele ale răsculaților, lipsei unui plan strategic prestabilit, a materialului logistic, precum și ajutorului minim furnizat de flota lui Alexei Orlov¹³¹. Cu toate acestea, țarina nu putea renunța la planurile anexioniste pe seama Porții. De aceea, în anul

¹²⁶ Apartenența liderului mișcării românești de la 1821 la *Philiki Etairia* a rămas o problemă controversată a istoriografiei noastre, cu toate încercările elenistului Nestor Camariano de a sublinia acest fapt. Pentru mai multe detalii vezi Nestor Camariano, *Les relations de Tudor Vladimirescu avec l'Hétairie, avant la Révolution de 1821*, în BS, 6, 1, 1965, p. 139-164; Idem, *L'activité de Georges Olympios dans les Principautés Roumaines avant la révolution de 1821*, în RESEE, II, 3-4, 1964, p. 433-446.

¹²⁷ *Relațiile româno-elene. O istorie cronologică*, Editori Stelian Brezeanu, Constantin Iordan, Maria C. Matei, Tudor Teodorescu, Gheorghe Zbucă, Cuvânt înainte de Virgil Căndea, București, Editura Omonia, 2003, p. 172.

¹²⁸ Marian Stroia, *Documente noi privitoare la evenimentele din 1821 în Principatele Române: Domnitorul Mihai Suțu și Eteria*, în RI, Tom V, 3-4, 1994, p. 313 și urm.

¹²⁹ Notis Botzaris, *op. cit.*, p. 15.

¹³⁰ Curtea de la Petersburg a început a se sprijini pe greci datorită dezvoltării complexe atinse de aceștia, din punct de vedere economic, social, cultural și politic. Românii erau cointeresați în acțiunile îndreptate contra Imperiului Otoman, în primul rând pentru ca armata țarului să profite de resursele materiale și de participarea efectivă contra trupelor sultanului și, în al doilea rând, din rațiuni ce priveau politica de infiltrare rusă în Sud-Estul Europei (cf., Ariadna Camariano-Cioran, *La guerre russo-turque de 1768-1774 et les grecs*, în RESEE, III, 3-4, 1965, p. 516 și urm).

¹³¹ *Ibidem*, p. 526.

1779 a imaginat „proiectul grecesc”¹³² prin care propunea o totală reconstrucție a hărții Peninsulei Balcanice, la care a încercat să cointerezeze și Imperiul Habsburgic. Planul, părănd prea „romănesc”, a fost primit cu reticență de Iosif al II-lea¹³³, motiv pentru care Ecaterina, decisă să profite de pe urma slăbiciunilor Porții și a alianței cu Viena, a avansat, în anul 1782, ideea unui regat al „Daciei”¹³⁴. Influența crescândă a Petersburgului în rândul grecilor și românilor a contat semnificativ în hotărârea Înaltului Divan de a declara război Rusiei (august 1787)¹³⁵. Implicarea Austriei în război, fidelă Tratatului din anul 1781¹³⁶, a sporit și mai mult îngrijorarea Londrei față de „afacerile orientale”. De aceea, Tripla Alianță (1788) a Marii Britanii, Prusiei și Olandei¹³⁷ s-a dorit a fi un factor de presiune, de natură a contracara planurile ambițioase ale celor două Curți imperiale. Împărțirile succesive ale Poloniei (1772, 1793, 1795)¹³⁸ au lărgit și mai mult granițele Rusiei și Austriei cu Principatele Române. Acest fapt a sporit îngrijorarea elitei politice din Moldova și din Țara Românească în privința politicii desfășurată de Viena și de Petersburg față de Sud-Estul Europei. Lipsa mijloacelor care să prevină o soartă asemănătoare cu a polonezilor îi făcea pe români neputincioși în fața politicii de forță a Imperiilor vecine.

Sfârșitul primei Coaliții antifranceze (1797)¹³⁹ a creat premisele pentru o nouă regrupare a puterilor ostile Franței. Obținerea Insulelor Ionice¹⁴⁰, dar, mai ales, debarcarea lui Napoleon în Egipt au deschis o nouă fază a chestiunii orientale¹⁴¹. Războiul declanșat la presiunile diplomatice ale Marii Britanii și Rusiei pentru a determina angrenarea Imperiului Otoman în conflictul contra Franței s-au soldat cu declarația de război a Porții de la 2 septembrie 1798¹⁴². Întrucât forța combativă a trupelor și marinei sultanului era extrem de redusă în fața unui conflict de o asemenea anvergură, Înaltul Divan a acceptat încheierea unei alianțe defensive cu Rusia¹⁴³ și Marea Britanie¹⁴⁴, chiar dacă aceasta însemna deschiderea Strămtorilor pentru vasele comerciale și de război ale țarului Pavel I. Se pare că participarea

¹³² Rusia, revendicându-se drept moștenitoarea Imperiului Bizantin și drept protectoarea ortodoxiei, a avansat planul de restaurare a unui stat care să conțină teritoriile Imperiului Otoman, locuite de creștini și care să fie condus de nepotul țarinei, Constantin (cf., *ibidem*, p. 545).

¹³³ Împăratul era nemulțumit nu de proiectul în sine, ci de insuficienta compensație, pe care urma să o primească. Pe lângă Dalmația și Serbia emitea pretenții asupra Istriei, Bosniei, Herțegovinei și Olteniei, în timp ce Franța ar fi primit Siria și Egiptul (cf., J. A. R. Marriott, *op. cit.*, p. 156).

¹³⁴ Un regat independent alcătuit din Moldova și Valahia, înfățișat ca un stat tampon, între cele trei imperii (rus, habsburgic și otoman), se dorea a fi o primă etapă de împărțire a provinciilor sultanului (cf., L. Boicu, *Considérations portant sur la reconstitution de la Dacie dans des projets européens du XVIIIe siècle*, în *RRH*, XX, 4, 1981, p. 698).

¹³⁵ *Ibidem*.

¹³⁶ Isabel de Madariaga, *The Secret Austro-Russian Treaty of 1781*, în „*Slavonic Review*”, Tom XVII, 3, 1958, p. 133).

¹³⁷ J.A.R. Marriott, *op. cit.*, p. 158.

¹³⁸ Harold Temperley, *op. cit.*, p. 61.

¹³⁹ *Ibidem*, p. 83.

¹⁴⁰ Anexarea Insulelor Ionice (Corfu, Zante, Cefalonia, Santa-Maura, Cerigo) și a cetăților din Albania, situate la sud de golful Ludrino, Butrinto, Larta, Vonitza au asigurat Franței o dominație în Mediterana Orientală, (cf., A. Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 157).

¹⁴¹ Debarcarea lui Napoleon în Egipt, la 1 iulie 1798, a declanșat o criză de proporții, atât în Mediterana, cât și în Europa, alimentată de presiunile Marii Britanii asupra Marilor Puteri ostile progreselor franceze, (cf., *ibidem*, p. 159).

¹⁴² *Europe and the Porte*, Volumul II, p. 80, (doc. 24).

¹⁴³ La 3 ianuarie 1799 alianța era, deja, ratificată. (cf., *loc. cit.*, Volumul II, p. 131, (doc. 38), după ce, în prealabil, la 29 decembrie 1798, Cabinetul de la Londra și cel de la Petersburg au pus bazele celei de a doua Coaliții antifranceze. (cf., Andrei Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 159).

¹⁴⁴ *Europe and the Porte*, Volumul II, p. 134, (doc. 39).

Imperiului Otoman la cucerirea Insulelor Ionice dovedea, în particular, derularea unei politici externe ofensive. Substratul acestei implicări a lui Selim al III-lea (1789-1807) mergea dincolo de orice demonstrație de forță și de orice tendință de recuperare a unui prestigiu demult apus, vizând, doar, contracararea unei puternice baze propagandistice franceze ce amenința „les principes de la verité, de bon ordre et du repos publique”¹⁴⁵. Cooperarea militară ruso-otomană a fost completată, politic, printr-o construcție arbitrară, Republica celor Șapte Insule Unite (martie 1800), aflată sub suzeranitatea sultanului și, respectiv, sub protecția Rusiei¹⁴⁶.

Deschiderea Strămtorilor pentru vasele comerciale și de război ruse a creat o situație de dominație politico-militară și economică a Sud-Estului Europei, precum și posibilitatea sporirii influenței țarului în rândul populațiilor creștine din acest spațiu. „Prezența” rusă în Principate s-a consolidat și datorită vegherii la respectarea scrupuloasă de către Poartă a Hatışerifului din anul 1802¹⁴⁷. Dar aceste poziții puternice nu au modificat hotărâtor politica otomană, pe cât s-ar putea crede. Semnarea păcii franco-otomane (25 iunie 1802)¹⁴⁸ făcea inutilă alianța „nefirească” dintre țar și sultan, motiv pentru care factorii de decizie otomani căutau noi puncte de sprijin care să înlocuiască înțelegerea prea costisitoare cu Petersburgul.

Victoria de la Austerlitz (2 decembrie 1805) și pacea de la Pressbourg (26 decembrie 1805)¹⁴⁹, precum și presiunile diplomatice ale lui Sebastiani la Constantinopol¹⁵⁰ au convins conducerea Porții că se putea folosi de Franța pentru a se elibera de tratatul cu Rusia. Preocupările lui Selim al III-lea pentru reformarea statului¹⁵¹ impuneau condiții de pace la frontierele Imperiului. Din acest motiv, înalții săi dregători au căutat să mențină Poarta în afara conflictului european, cu toate că diplomațiile britanică și rusă au încercat contrariul. Mai mult, Londra și Petersburgul și-au împărțit încă din 1804 responsabilitățile în privința apărării Greciei¹⁵². Alexandru I nu putea, însă, să își asume apărarea posesiunilor otomane fără să promită îmbunătățirea condițiilor de viață ale elenilor¹⁵³. Era evident că o cooperare între țar și cabinetul britanic nu putea avea loc, fără a exista și suspiciuni reciproce față de intențiile și acțiunile în Mediterana Orientală. Deci, securitatea Greciei nu era doar o problemă militară. Trupele regulate nu puteau opera în forță în zonele dificile din Balcani, unde susținerea locuitorilor era esențială. Dar grecii puteau fi câștigați în fața agresivei

¹⁴⁵ *Loc. cit.*, Volumul II, p. 104, (doc. 28).

¹⁴⁶ D. A. Sturdza și C. Colescu-Vartic, *op. cit.*, p. 233-235.

¹⁴⁷ *Ibidem*, p. 261 și urm. Actul se înscria într-o anumită evoluție a acumulărilor în sfera autonomiei Principatelor, după hatışeriful din anul 1774, hatıhumaiumul din anul 1776 și senedul din anul 1783. Pentru Petersburg era încă un mijloc de influențare a deciziilor Porții, poate cel mai însemnat, în privința numirii și destituirii domnilor. Această convenție, alături de cele care au precedat-o, Kûciük Kainardgi (1774), Ainali Kavak (1779), Iași (1792), „aveau valoare practică doar acompaniate de dislocări în elita politică din Principate”, putând perturba stabilitatea regimului (cf., Cristian Ploscaru, *Principatele Române în politica Rusiei la cumpăna secolelor al XVIII-lea și al XIX-lea. Consecințe ale Hatışerifului din 1802*, în *MemAntiq*, XXI, 1997, p. 385).

¹⁴⁸ Andrei Oțetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 161.

¹⁴⁹ J.A.R. Marriot, *op. cit.*, p. 174; Robert Gildea, *Barricades and Borders. Europe 1800-1914*, Oxford, 1987, p. 42.

¹⁵⁰ Ed. Driault, *La politique orientale de Napoleon, Sebastiani et Gardane (1806-1808)*, Paris, 1904, p. 34.

¹⁵¹ Stanford J. Shaw, *Between Old and New. The Ottoman Empire under Sultan Selim III 1789-1807*, Cambridge, Massachusetts, 1971, p. 374.

¹⁵² Piers Mackesy, *The War in the Mediterranean 1803-1810*, London, New York, Toronto, f.a., p. 46.

¹⁵³ *Ibidem*.

propagande franceze doar prin promisiuni de protecție¹⁵⁴ și fără a alimenta iritarea dregătorilor Porții, precum și pe cea guvernatorilor provinciali pe care se sprijinea apărarea posesiunilor sultanului. O atare situație s-a produs în anul 1803, când agentul rus Mocenigo a oferit protecție și ajutor militar sulioților în conflictul lor cu pașa Ali de Tebeleni¹⁵⁵. Și Principatele s-au aflat în spațiul de interes al Franței¹⁵⁶ fapt dovedit atât de reînființarea consulatelor de la Iași și București, cât și de memoriile românești redactate în această perioadă¹⁵⁷.

Acțiunile abile ale lui Napoleon în sudul Italiei, divergențele ruso-britanice legate de Malta, precum și conflictul ascuțit între propaganda franceză și cea rusă au determinat slăbirea controlului aliat în Mediterana¹⁵⁸, iar ocuparea Principatelor și, ulterior, Pacea de la Tilsit (8 iulie 1807) au pus capăt dominației franceze în Sud-Estul Europei¹⁵⁹. În timp ce Petersburgul își periclitasă pozițiile în acest spațiu, Cabinetul de la Londra, printr-o ofensivă diplomatică și militară susținută a încercat să își prezeve pozițiile în cadrul Imperiului Otoman, dar mai ales să apere Balcanii de o potențială penetrare militară franceză¹⁶⁰.

Problemele din Spania și apropiata insurecționare a Germaniei l-au obligat pe Napoleon, la Erfurt (1808), să accepte cedarea Principatelor Rusiei. Măsura, chiar dacă nu a fost susținută de împăratul francez, a reprezentat o motivație, cel puțin de ordin politic, care a determinat Cabinetul de la Petersburg să insiste în vederea materializării sale¹⁶¹. Din nefericire, Rusia a obținut prin pacea de la București (12/24 mai 1812) Basarabia, fapt ce-i consolida poziția în Principate¹⁶². Preponderența lui Alexandru I în afacerile Continentului avea să fie certificată prin inițiativele asumate în cadrul sistemului de congrese ale Cvadruplei Alianțe, precum și în acțiunile Sfintei Alianțe¹⁶³.

Balanța de putere în continuă transformare nu s-a reflectat doar în raporturile de forțe dintre statele care o compuneau, ci a influențat opțiunile, strategiile și formele de luptă ale mișcărilor de eliberare națională, în cazul nostru, pe cele ale grecilor și ale românilor. Semn că sistemul vienez nu a vizat doar rearanjarea Europei în urma tulburărilor create de Franța, ci și împiedicarea resurecției națiunilor al căror potențial distructiv asupra ordinii social-politice fusese verificat de revoluția franceză, o

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 47.

¹⁵⁵ *Ibidem*, p. 48.

¹⁵⁶ Semnificative sunt, în acest sens, instrucțiunile date de la Paris generalului Brune și în care se menționa valoarea acestor „provincii”. „Ces deux résidences, par leur position géographique sont postes d'observation d'une grande importance, et, par la nature de la constitution politique des deux Principautés, peuvent nous fournir des moyens d'influence (cf., Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Volumul XVI, p. 247, (doc. CCCXL).

¹⁵⁷ Emil Vărtosu, *Napoleon Bonaparte și dorințele moldovenilor la 1807*, în *Studii*, Tom. 18, 2, p. 407.

¹⁵⁸ *Ibidem*, p. 214.

¹⁵⁹ Închiderea Strâmtoarelor pentru toate vasele ruse, refuzul sultanului de a ratifica tratatul de alianță defensivă reînnoit, în anul 1806, treptata înlocuire, la Constantinopol, a influenței Rusiei cu cea franceză, mărirea domniilor fanarioți rușofili, Constantin Ipsilanti și Alexandru Moruzi, au constituit tot atâtea motive de ocupare a Principatelor, ca mijloc de presiune, în vederea recuperării pozițiilor pierdute. Înfrângerea de la Friedland (14 iunie 1807), urmată de tratatul de la Tilsit, au permis Franței recucerirea Insulelor Ionice, ultima „redută” rusă în Mediterana (cf., Andrei Țetea, *Contribuție la chestiunea orientală*, p. 168).

¹⁶⁰ Piers Mackesy, *op. cit.*, p. 341.

¹⁶¹ Patricia Kennedy-Grimsted, *op. cit.*, p. 172 și urm.

¹⁶² *Ibidem*, p. 203.

¹⁶³ Harold Temperley, *op. cit.*, p. 171 și urm.

dovedesc instituțiile investite cu forță coercitivă. Aceste temeri s-au dovedit fondate, de vreme ce, încă din anul 1820¹⁶⁴, „guvernarea internațională” a fost solicitată să răspundă în termeni categorici contra acțiunilor revoluționare ce lezau „ordinea de drept”¹⁶⁵.

Manifestările liberale din Spania, mișcările revoluționare din Neapole și Piemont (iulie 1820) au constituit un imbold și un model pentru români¹⁶⁶. Congresul de la Troppau a inaugurat un sistem de intervenție, prin forță pentru reprimarea mișcărilor naționale¹⁶⁷. Această măsură represivă a fost promptă pentru a împiedica, pe cât posibil, „contaminarea” altor zone cu „otrava revoluționară”. Exemplul revoluționar a fost reeditat, în anul 1821, printr-o acțiune comună a grecilor și românilor¹⁶⁸. În ciuda presiunilor Rusiei, ce dorea implicarea armatelor sale, Alexandru I a fost constrâns, la Laybach, să dezavueze mișcarea¹⁶⁹. Intervenția trupelor otomane în Principate și în Grecia, pentru reprimarea mișcării, se datora și importante contribuții a lui Metternich care a convins Europa monarhică de faptul că era o problemă internă a Porții¹⁷⁰.

The Movement of Liberation of the Greek Nation and Its Connection with the Romanian One (1789-1821)

Abstract

The ties between the two national movements involved both an exchange and direct action. The Greek intellectuals helped the improvement of the Romanian culture in many ways: by selective translations from occidental writers, the modernisation of the educational system, through the printing of various books, thus spreading the Illuminist ideas. The Romanian movement of liberation benefited from the experience of the Greeks, accelerating the formation of the Romanian people's national conscience. The political ties strengthened after the Society of Friends was founded in 1814.

Although the two countries had common wishes of liberation, the ways they had chosen to the fulfilment of their national aims and the form of government they had in view were extremely different. This aspect lead to the confrontations in 1821. Another common aspect of the Greek and Romanian movements was the interest the Great Powers showed to both of them between 1789 and 1821. The Russian-Austrian-Turkish wars and the Napoleonian ones had important consequences for the two nations: independence for the Greeks and increasing autonomy for the Romanians.

¹⁶⁴ *Ibidem*, p. 180.

¹⁶⁵ *Ibidem*, p. 182.

¹⁶⁶ Paul Dukas, *A History of Europe 1618-1948: The Arrival, the Rise, the Fall*, London, 1992, p. 219.

¹⁶⁷ Maria Rados, *Chestiunea română și chestiunea greacă în orizontul politicii metternichiene*, în volumul *Interferențe româno-elene*, Fundația „A. D. Xenopol”, Iași, 2004, p. 176; G. Weill, *Leveil des nationalités et le mouvement libéral (1815-1848)*, Paris, 1930, p. 59.

¹⁶⁸ Maria Rados, *op. cit.*, p. 177.

¹⁶⁹ *Ibidem*, p. 182.

¹⁷⁰ *Ibidem*, p. 183.